

and the region of its origin. So it looks quite likely that the sword from Lviv is from 19 c., not 18 c., as it is attributed in the Museum.

The question of history of the Himalayan weapon in the museum, the circumstances of the arrival of the kora sword to the collection of the Lviv Historical Museum requires further research. Museum documents only confirm the arrival of the sword in 1940 from the Museum of Jan III, where it was kept as a deposit. There are reasons to say that the kora sword could be associated with a group of prominent Polish Orientalists who worked in Lviv in 1920–1930s. The author puts forward a hypothesis about the possible connection of the Nepalese sword with Professor Stefan Stasiak, an Indologist from Lviv University: the sword could have been brought by S. Stasiak from a trip to India in 1930s. Another hypothesis links the possibility of the sword to come to Lviv with the Polish alpinist expedition to the West Himalayas (to Nanda Devi East) in summer 1939. There first of all Jakub Bujak, a prominent alpinist from Lviv, is worth mentioning.

УДК 94

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-283-1-73>

Огнева О. Д.

ORCID: 0000-0002-9093-9358

кандидат історичних наук,

старший науковий співробітник відділу

Азіатсько-Тихоокеанського регіону

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ІНСТИТУТ РУКОПISУ НБУВ: ПАМ'ЯТКИ ПИСЕМНОСТІ СХІДНОГО ПОХОДЖЕННЯ (БУРЯТІЯ, ІНДІЯ, КАЛМІКІЯ, КИТАЙ, ТИБЕТ)

Ключові слова: тибетський буддизм, книжкова колекція, Калмикія, санскрит, православні священики, санскрит, Ян Потоцький.

Складовою фонду пам'яток писемності східного походження в Інституті рукопису НБУВ (Ф. 74. Колекція східних рукописів 70 од. зб., XIII – кінець XIX ст.), поміж інших, є невелике зібрання (20 одиниць зберігання), різноманітне за своїм складом. Виокремлення цієї групи пам'яток – як друкованих (ксилографічних), так і рукописних – обумовлено її конструктивними особливостями, пов'язаними із двома книжковими традиціями – індійською (горизонтальною) і китайською (вертикальною) – з їхніми різними типами писемності, специфікою писального

матеріалу, знаряддями для письма, формою книжкових примірників, а також культурно-конфесійними відмінностями. Слід зазначити, що у народів, які належать до тибетського культурного світу, рукописно-ксилографічна книга, яка формувалася під впливом двох традицій, була домінуючою аж до початку ХХ ст. Щодо самого Тибету, то її існування мало продовження протягом минулого сторіччя й існує і у ХХІ-му.

Зібрання репрезентує рукописну і друковану (ксилографічну, або дєреворитну) маловідому в Україні писемну спадщину Бурятії, Індії, Калмикії, Китаю, Монголії, Тибету, надає уявлення про графіку і зовнішній вигляд пам'яток, створених в різні часи і в різних релігійних і культурних традиціях, і представляє інші, відмінні від традиційного кодексу, форми існування книги. Добре відомі в західній традиції книги у формі кодексу і сувою представлено поодинокими рукописними примірниками. Присутній ще один рукописний примірник, який засвідчує також незвичну форму книги, відому як гармоніка. Домінує форма потхі – книга, що являє собою стос горизонтальних прямокутних окремих аркушів, іноді скріплених між собою, між двома відокремленими кришками; іноді для захисту від забруднення вона загорнута у тканину. Представлені тексти відтворено переважно на папері російського походження, хоча окремі примірники – як переписані, так і надруковані – репрезентують папір різного виробництва, зокрема тибетський, китайський, індійський.

Зібрання пам'яток писемності зазначеного спрямування формувалося за рахунок надходжень із фондів Київського університету св. Володимира (разом із збіркою Кременецького ліцею), Київської духовної академії із матеріалами Церковно-археологічного музею (ЦАМ), Всеукраїнської академії наук, а також з одиничних надходжень [2]. Відтак хронологічні кордони утворення зібрання припадають на 1918–1930-ті роки. Слід зазначити, що опосередковано ця складова зібрання є цінним джерелом для вивчення пастирської діяльності українських священників у Бурятії, участі професорів українських університетів у міжнародному обміні науковими знаннями.

У 1926 р. надходять фонди книгозбірні Університету св. Володимира, у складі яких зберігалася колекція східних документів бібліотеки Кременецького ліцею, у тому числі частина *Collectio Jablonoviana* (названа за ім'ям польського історика та мецената середини ХVІІІ ст. князя Ю. О. Яблоновського) і тибетомовний список буддійської сутри Ваджрачхеддіка, подарованої ліцею Яном Потоцьким [8, с. 20–28]. Можливо, саме з матеріалами Київського університету до зібрання надійшли й рукописи санскритом, що належали професору Фрідріху Кнауеру (1849–1917), і слугували джерелами його наукових досліджень.

Матеріали ЦАМ, що являли собою одне з найбільших зібрань церковних старожитностей в Європі, у 20-і роки ХХ ст. склали основу зібрання Національного Києво-Печерського історико-культурного заповідника [1, с. 13–29]. 1934 р. їхня значна частина, а разом з ними і буддійські тибетомовні та інші тексти були відправлені до Відділу рукописів Всенародної бібліотеки України. Комплекс матеріалів ЦАМу містив рукописи і ксилографи бурятського й калмицького походження (тибетською, монгольською мовами та письмом тодо бічіг) – результат пошуків архієпископа Модеста (1823–1902) в Бурятії під час пастирського

служіння і науково-пошукових експедицій Капітона Костенкова в Калмикії [9, с. 1897].

Писемність і видавнича практика з'являються у Бурятії завдяки поширенню буддизму. Переписування текстів, епіграфічні написи, друкарська діяльність – це прояв і втілення Дгарми, або Вчення, однієї з «Трьох коштовностей». «Три коштовності» – Дгарма, Будда та Сангга (громада) – складають символ віри буддистів. Тому сприяння поширенню книжок, тобто фінансування їх видань, купівля, читання, переписування вважалося добродійною справою, що сприяє накопиченню благочестивих діянь. Збереглися відомості про те, як 20-річний лама Ванчуков у 30-ті рр. XIX ст. переписав «дорогоцінний Ганчжур» [7, с. 32], проте важко уявити скільки часу пішло на переписування 108 томів класичного Ганчжура (Канг'юра) – зібрання творів, які традиція пов'язує з ім'ям Шак'ямуні Будди, засновника буддизму. Відомо також, що 1850 р. з Гусиноозерського дацану до Агінського привезли Ганчжур нартанського видання (108 т.), переписування якого завершилось 1858 р. [5, с. 46].

Друкарська техніка – це дереворитний спосіб видання текстів, при якому виготовлявся бар (тиб. *rag*, пар, «матриця») – дерев'яна матриця з вирізаним на кожному боці дзеркальним текстом, з якого робились відбитки на папері чи тканині. У 1884 р. друкарні функціонували у 29 з 34 дацанів, що діяли в Бурятії. Найвідоміші – друкарні Агінського [5, с. 35–46; 11], Ацагатського, Цугольського [3, с. 121–135], Цонгольського та інших дацанів. Так, у друкарні Агінського дацану станом на травень 1930 р. були наявні бари для друку великих книжок (форматом понад 65 см), канонічних текстів, середніх (понад 45 см) – творів тибетських та монгольських авторів, тибетською та монгольською мовами, малих (менше 45 см) – творів тибетських та монгольських авторів, тибетською та у старомонгольській графіці, загальною кількістю 47525 аркушів [7, с. 83–84]. Є відомості і про 529 барма з вирізаними рисунками персонажів пантеону, буддійських божеств (*burqan-u köbüg*), різних сюжетів, що також різнилися за розмірами та складністю композицій [7, с. 85]. Друкувалися тільки релігійні тексти, які проходили цензуру. Підтвердженням цьому є примірники, завізовані Дампілом Гомбоевим (Гонбоевим), головним ламою, Бандіта Хамбо бурятів (1877–1895) [10, с. 157]. Дацанські друкарні видали близько 600 творів, згідно назв, зафіксованих у Каталогах видань; загальна кількість друкованих творів станом на 1911 рік сягнула 1696 одиниць [6, с. 75–76].

Наведені рядки стисло репрезентують книжкову спадщину в буддійській традиції, знайомлять із зовнішньою специфікою таких книжок, описують історію їх надходження і знайомлять з особистостями, завдяки яким примірники зібрання виявилися доступними для вивчення.

Література:

1. Антоний (Паканич). Церковно-археологический музей и Церковно-археологическое общество при Киевской духовной академии: история создания и обзор деятельности // Труды КДА. 2012. № 17. С. 13–29.

2. Бодак О. П., Боляк О. С., Булатова С. О. та ін. Архіви, колекції та зібрання державних, громадських та релігійних установ у фондах

Институту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Путівник. Київ, 2015. 328 с.

3. Васильева И. Г. К истории Цугольского дацана на Ононе // Orient. 1992. Вып. 1. С. 121–135.

4. Вашкевич В. Ламаиты в Восточной Сибири // Ермакова Т. В. Буддийский мир глазами российских исследований XIX – первой трети XX века. Санкт-Петербург: Наука, 1988. С.29–57.

5. Жамсуева Д. С. Агинский дацан: страницы истории // Мир буддийской культуры. Чита: Изд-во ЗабГПУ, 2001. С. 35–46.

6. Галданова Г. Р., Герасимова К. М., Дашиев Д. Б. и др. Ламаизм в Бурятии XVIII – начала XX века. Структура и роль культовой системы. Новосибирск: Наука, 1983.

7. Нацов Г.-Д. Материалы по ламаизму в Бурятии. Улан-Удэ, Издательство БНЦ, 1998.

8. Огнева О. Д. Ваджрачхедіка: тибетомовні примірники в установах та приватних колекціях України // Східний світ. 2009. № 2. С. 20–28.

9. Петров Н. И. Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. Киев: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1897.

10. Успенский В. Л. Цензурные экземпляры бурятских ксилографов на монгольском и тибетском языках в собрании Санкт-Петербургского филиала Института востоковедения РАН // Мир буддийской культуры. Чита: Изд-во ЗабГПУ, 2001. С. 157–159.

11. Bazarov A., Lobsang N. Catalogue of the Tibetan Script Woodblocks of the «BDE CHEN LHUN GRUB GLING» Monastery of Aginsk in Transbaikalia // Journal of Tibetan and Himalayan Studies. 2017. P. 1–27.

УДК 908

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-283-1-74>

Петрова Ю. І.

ORCID: 0000-0002-5130-232X

кандидат філологічних наук, доцент,

старший науковий співробітник відділу Близького та Середнього Сходу

Інститут сходознавства імені А. Ю. Кримського

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ПЕРШІ АРАБО-ХРИСТИЯНСЬКІ СТАРОДРУКИ У ФОНДАХ БІБЛІОТЕКИ РУМУНСЬКОЇ АКАДЕМІЇ

Ключові слова: друкарство, араби-християни, Волощина, Алеппо, Афанасій III Даббас, Бібліотека Румунської академії.